

Могилянська академія». - К., 2010. - Т.: 103: Юридичні науки. - С. 53-55. 8. Шевчук С.В. Порівняльне прецедентне право з прав людини / С.В. Шевчук. - К. : Реферат, 2002. - 344 с.

Список умовних скорочень назв джерел:

1. ВВР – Відомості Верховної Ради України, 1997, N 40, ст. 263.
2. РКСУ – Рішення Конституційного суду України від 22 вересня 2005 року N 5-рп/2005, абзац другий підпункту 5.4 пункту 5 мотивувальної частини.
3. КАСУ – Кодекс адміністративного судочинства України від 06.07.2005 № 2747-IV. – С. 8, ч. 4.

Шулінова Л.В., к філол. н.

**СТАТТЯ В СИСТЕМІ ЖАНРІВ СУЧАСНОЇ
УКРАЇНСЬКОЇ ЛІТЕРАТУРНОЇ МОВИ**

Розглянуто специфіку жанру статті як міжстильового, окреслено актуальні проблеми його функціонування та розвитку.

Ключові слова: науковий стиль, стиль масової інформації, жанр, стаття.

The article as a specific interdisciplinary genre is considered. The author outlines the current problems of article's functioning and development.

Key words: scientific style, style media, genre, article.

Рассмотрена специфика жанра статьи как межстилевого, определены актуальные проблемы его функционирования и развития.

Ключевые слова: научный стиль, стиль массовой информации, жанр, статья.

У сучасному складному й неоднозначному часові літературна мова, що є вербалізованою репрезентацією буття, має адекватно відображати складні еволюційні процеси пізнання жорстко конкурентного і надзвичайно прагматичного світу через нові (або модифіковані) мовні форми та способи.

Українська літературна мова як більшість розвинених мов світу в процесі загальноцивілізаційного розвитку має вирішувати нагальну проблему: збереження національної (мовної) самоідентичності за умов потужного впливу глобалізаційних тенденцій на формування уніфікованого інформаційного, культурного та наукового простору. Тобто у прагненні обміну інформацією, затребуваністю національних здобутків в загальному світовому контексті еволюції пізнання, конкурентноспроможності потрібно зберегти традиції, форми і способи вербалізації мисленнєвої творчої діяльності.

На наш погляд, у цьому аспекті важливою є актуалізація проблеми еволюційних закономірностей спадкоємної традиції стилів літературної мови, що полягає в поєднанні дослідження загальноцивілізаційних закономірностей, поступальності (спадкоємності) розвитку та особливостей національно-культурних.

На жаль, спеціальних сучасних досліджень із системного аналізу стилів в українській стилістиці мало. Можливо, саме тому лишається й досі актуальними, дискусійними і остаточно не розв'язаними питання структуризації стилів сучасної української літературної мови та подальшої диференціації в межах стилів. Важливість і складність у розв'язанні цих питань зумовлена необхідністю пізнання реальних процесів розвитку мови в її функціональних різновидах, потребою аналізу динаміки впливу на розвиток стилів суспільної еволюції [7, с. 350].

В українській лінгвостилістиці склалася дослідницька традиція, за якою перевага надається лише опису мовних ресурсів, що, певним чином, і призвело до тих проблем, які потребують особливої уваги, зокрема, у диференціації, термінологічній синонімії, сплутуванні способів організації обміну інформацією з жанрами, у розрізненні підстилів і жанрів, варіантів стилів. А тому, на наш погляд, акцент у дослідженнях потрібно перенести на визначення (й дотримання на практиці) законів конструювання функціональних типів текстів відповідно до внутрішньої текстової зв'язності і специфіки добору різнорівневих мовних одиниць, зумовлену екстралінгвальними факторами й комунікативними чинниками.

На наш погляд, однією з найбільш актуальних і дискусійних проблем системного дослідження функціональних стилів сучасної української літературної мови є саме жанрова диференціація з урахуванням спадкоємності і традицій розвитку української літературної мови, й водночас із входженням національної мови у загальносвітовий вербалізований простір. На особливу увагу заслуговує аналіз міжстильових жанрів, що не дістав в українському науковому дискурсі належного обґрунтування.

Як відомо, об'єктивний стан активного розвитку кожного стилю зумовлює внутрішньостильову структуризацію як процес комунікативної варіативності та спеціалізації, зреалізованих у жанрах. Пропонуємо визначати *жанр* як динамічну модель побудови текстів (типологічно представлений текст), сформовану активною мовною практикою й закріплену традицією, зумовлену метою й комунікативними настановами, що структурують і формують стильову специфіку, взаємозв'язок мовних одиниць та засобів усіх рівнів [8, с. 83]. Міжстильовими жанрами будемо вважати такі, що зберігають основні структурно-системні характеристики жанру, проте використовуються у різних стилях, реалізуючи основні функції відповідного стильового різновиду мови. До таких жанрів, на наш погляд, належать: стаття, звіт, рецензія, огляд, коментар та деякі інші.

Виокремлення цих жанрів, на наш погляд, є важливим для систематизації і можливості наукового опису, дослідження, зіставлення, встановлення особливостей і способів організації інформації відповідно до мети, комунікативних настанов і спеціалізації мовних засобів. Актуальною така диференціація стала особливо сьогодні із розвитком й удосконаленням способів отримання й обміну інформацією, розширенням комунікативних потреб та технічних можливостей (електронні засоби й носії інформації, розвиток бюрократичної сфери суспільної діяльності, популяризація та рекламування ідей, поглядів, окремих особистостей, наукових здобутків для їх подальшого впровадження та ін).

Стаття є жанром стилю наукового та стилю масової інформації. Зважаючи на ієрархію жанрів, розроблену для наукового стилю О.С.Троянською, за якою доцільно виокремлювати ядрові (провідні різновиди, що домінують за обсягом (представлення значущості) у загальній кількості публікацій); периферійні (жанрові різновиди, що мають менший обсяг у масі текстів, часто менш виражені лінгвістичні характеристики, властиві науковому стилеві в цілому); пограничні (жанрові різновиди, подібні до інших жанрів наукової літератури чи навіть до жанрів інших функціональних стилів) [9, с. 26-28], вважаємо за доцільне застосовувати цю диференціацію до всіх стилів, стаття в обох стилях належить і до ядрових (класична стаття), і до пограничних (науково-популярна, науково-публіцистична, оглядова, рекламна та ін.).

Визначень статті є небагато і, на жаль, вони не дають цілісного уявлення про його саме жанрову специфіку. Так, у Словнику української мови запропоноване таке визначення: "СТАТТЯ, і, ж. 1. Науковий або публіцистичний твір невеликого розміру в збірнику, журналі, газеті і т. ін. 2. Самостійний розділ, параграф у юридичному документі, описі, словнику і т.ін. 3. Розділ у документі, бюджеті, який містить назву джерела доходу або обґрунтування витрати" [2, с. 670].

У Стилістичному енциклопедичному словнику російської мови визначення та основні характеристики статті наведено в публіцистичному стилі, проте з розрізненням на наукову та публіцистичну: "Стаття – аналітичний жанр, у якому представлені результати дослідження події чи проблеми. Основною стилістичною ознакою жанру є логізованість викладу, розмірковування, що розгортається від головної тези до її обґрунтування через низку проміжних тез із їх аргументами або ж від засновків до висновків, також через другорядні тези та їх аргументи. ... Використовуються, таким чином, мовні засоби, що дають змогу оформити результат аналітичної діяльності автора, який розкриває закономірності розвитку явища, його причини і наслідки, його значення для життя суспільства. Публіц. С., проте, це не наук. статті. Це твори, форма яких різноманітна ..." [3, с. 83-84].

У журналістиці статтю розуміють, як "публікації, що аналізують певні ситуації, процеси, явища, в основі яких закономірні зв'язки з метою визначення їх політичної, економічної або іншої значущості і з'ясування того, які позиції потрібно обрати, як поводитися, щоб підтримати чи усунути таку ситуацію, такий процес, таке явище. Ще точніше можна визначити статтю як жанр, призначений передусім для аналізу актуальних, суспільно важливих процесів, ситуацій і закономірностей, що ними управляють"[5].

Як бачимо, основною у визначенні специфіки жанру статті є її аналітичність, а також поширення, оприлюднення через періодичні видання. Другим аспектом, об'єднуювальним для статей і наукових, і медійних, є логізованість викладу. До речі, аналітичність і логізованість обов'язково будуть наявними й визначальними для статті як структурного компоненту інших жанрів (закон, кодекс та ін.).

Специфіка та розрізнявальні особливості статей будуть виявлятися на рівні добору та використання мовних засобів усіх рівнів, підпорядкованих меті та завданню, суспільній сфері та змісту повідомлення, що, безумовно, буде пов'язано з різновидами статей.

О.С. Троянська пропонує диференціювати жанр наукової статті за такими різновидами: "1) стаття – коротке повідомлення про результати НДР і ДКР; 2) власне наукова (науково-технічна стаття), в якій досить детально викладено основні результати роботи; 3) передова стаття – загальні питання наукової творчості...; 4) історико-наукова оглядова стаття; 5) науково-публіцистична стаття; 6) дискусійна/полемічна стаття; 7) рекламна стаття" [6, с. 18]. У Стилiстичному енциклопедичному словнику російської мови також названо ще декілька різновидів наукових статей: "проблемно-постановна, науково-популярна" [3, с. 60].

Щодо статей стилю масової інформації О.О. Тертичний зазначає, що сьогодні в пресі є порівняно стабільні форми реалізації жанру статті, серед яких основними можна вважати такі: загальнодослідницька, практико-аналітична, полемічна [5].

На жаль, спостерігаємо негативні тенденції, зумовлені екстралінгвальними чинникам, до примітивізації під гаслом уніфікації жанру власне наукової статті в науковому просторі України, що не є оригінальним, адже ще у 80-ті роки ХХ ст. дослідники наукових текстів зазначали: "щоб написати в наш час наукову статтю, не потрібно взагалі вміти писати: достатньо мати у своєму розпорядженні лише певний порівняно обмежений набір мовних засобів" [4, с. 103-104]. Тобто вимоги до наукових статей є такими, що в кожній має бути мета, завдання, актуальність, новизна, предмет, об'єкт та ін. складники, котрі є традиційними для вступних частин та висновків курсових, бакалаврських, магістерських та дисертаційних робіт. Маємо наукові статті фактично однакові, відмінність яких виявляється лише у фактичному матеріалі, та й виклад його також уподібнюється через використання певних мовних кліше, що виступають засобами логізації викладу та поєднання структурних частин тексту. Навіть підготовлений, цілеспрямований на отримання нової наукової інформації читач після ознайомлення з кількома такими статтями перестає їх сприймати. Наукова стаття може зацікавити тоді, коли вона є результатом наукової творчості, а кліше та шаблони перешкоджають реалізації творчого потенціалу науковця. Результат такий, що в сучасному науковому просторі України все менш представленими є такі різновиди наукової статті, як проблемна, полемічна, ювілейна, рекламна, аналітична, оглядова, науково-методична, публіцистична. Перевага надається уніфікованій, усередненій статті з категорично окресленими вимогами, що негативно впливає на розвиток наукової творчості, формування творчих індивідуальностей, здатних висувати нешаблонні ідеї, пропонувати несподівані рішення, що й має сприяти інтелектуальній еволюції процесів пізнання й системній реалізації невичерпного потенціалу української літературної мови, яка, як і кожна розвинена мова, є апаратом опису пізнання світу (за Колшанським Г.В.) [1, с. 126].

Стаття у стилі масової інформації є одним із основних традиційних жанрів, що активно функціонує та розвивається відповідно до вимог сучасного соціуму. Проте, спостерігаємо

тенденцію до застосування назви "стаття" до будь-яких публікацій. Пов'язано це, за припущенням О.О. Тертичного, з тим, що "поняття "стаття" походить від латинського слова "articulus" і позначає спочатку: "суглоб", "член", "частина цілого". Це пояснює, чому в журналістській практиці будь-яка окрема публікація, що є частиною, наприклад, усього тексту газетного номеру, може бути названа "статтею". Не випадково й те, що, мабуть, за винятком коротких повідомлень, статтями називають численні публікації різних жанрів" [5]. На наш погляд, це не зовсім так, адже більшість сучасних журналістів та співробітників ЗМІ навряд чи знають латинську мову та походження назви й поняття "стаття". Припускаємо, що йдеться про незнання жанрів, їх специфіки, невміння створювати тексти, а тому простіше будь-що написане назвати статтею, адже саме стаття впродовж усього розвитку стилю масової інформації є основним жанром.

Цікавими з погляду сучасних тенденцій розвитку обох стилів є науково-публіцистичні, науково-популярні, рекламні та полемічні статті. У них активно функціонують мовні засоби практично всіх рівнів із превалюванням або тих, що реалізують функцію впливу, або інформації, або популяризації, за загального підпорядкування аналітичності та логізованості викладу. Вважаємо, що саме ці жанри будуть активно розвиватися, забезпечуючи потреби сучасного реципієнта в отриманні інформації.

Отже, розширення можливостей пізнання світу та його вербалізація через форми інтелектуального пізнання має сприяти формуванню нової мовної дійсності. Однією з важливих проблем стає диференціація самих жанрів (а особливо міжстильових). Особливої уваги потребує непродуктивна, як на наш погляд, тенденція до уніфікації жанру статті в науковому стилі та ототожнення статті з будь-якими публікаціями у стилі масової інформації, що призводить до нівелювання стилю автора й унеможливорює розвиток цього жанру.

Як бачимо, проблема розвитку та функціонування жанру статті як одного з міжстильових потребує комплексного вирішення у синтезі досліджень і екстралінвальної, і власне

лінгвістичної проблематики. Адже розвиток жанрів, їх динаміка характеризують розвиненість мови, здатність її до прийняття нових умов загальноцивілізаційного розвитку й адекватних відповідей, тобто сприяє розкриттю можливостей і потенцій мови. І саме ґрунтовні системні дослідження функціонально-стильової проблематики, зокрема жанрової диференціації стилів є перспективними та актуальними для сучасної української лінгвостилістики.

1. Колшанский Г.В. Коммуникативная функция и структура языка / Колшанский Г.В. – М. : Наука, 1984. – 175 с. 2. Словник української мови / Білодід І.К. та ін. [В 11 т.] (1970-1980). – К. : "Наукова думка". – Т. 9. - 1978. – 916 с. 3. Стилистический энциклопедический словарь русского языка // Под ред. М.Н.Кожинной. Члены редколлегии Е.А.Баженова, М.П.Котюрова, А.П. Сковородников. – М. : "Флинта", "Наука", 2003. – 696 с. 4. Терешкина Р.К. К вопросу об авторской речевой индивидуальности в научных текстах / Терешкина Р.К. // Лингвостилистические особенности научного текста. – М. : Наука, 1981. – С. 103-104. 5. Тертычный А.А. Жанры периодической печати / А.А. Тертычный [Электронный ресурс]. – Режим дотупа : <http://evartist.narod.ru/text2/01.htm>. 6. Троянская Е.С. Полевая структура научного стиля и его жанровых разновидностей / Троянская Е.С. // Общие и частные проблемы функциональных стилей. – М. : Наука, 1986. – С. 16-28. 7. Шевченко Л.І. Інтелектуальна еволюція української літературної мови: теорія аналізу / Шевченко Л.І. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2001. – 478 с. 8. Шулінова Л.В. Жанрова диференціація наукового стилю сучасної української літературної мови / Шулінова Л.В. // Актуальні проблеми української лінгвістики : теорія і практика. – К. : ВПЦ "Київський університет", 2005. – Вип. 11. – С. 79-82.